

Ecologisch herstel Overasseltse vennen

Waterschap Rivierenland gaat de verdroogde natuur rond de Overasseltse vennen proberen te herstellen. Gekozen is onder meer voor een peilverhoging in het Wijchens ven, het stopzetten van de waterafvoer in het landbouwgebied langs de A73 en uit de graslanden langs het Wijchens ven, en het omvormen van 70 hectare bos naar heide. De totstandkoming van een uitvoerbaar plan vergde de nodige tijd, omdat voldoende draagvlak bij betrokken partijen moest worden gecreëerd.

De Overasseltse vennen is een rivierduinengebied met vennen dat grenst aan het zuiden van Nijmegen. Het van oorsprong schaars begroeide gebied is door de jaren heen ontgonnen en voor bosbouw in gebruik genomen. Ook de directe omgeving is in de loop van de tijd intensiever ontwaterd. De natuur in het gebied, onderdeel van de ecologische hoofdstructuur, is daardoor verdroogd. De Provincie Gelderland heeft het gebied opgenomen in de TOP-lijst van verdroogde gebieden. Dat betekent dat de verdrogingsproblemen vóór 2014 opgelost moeten zijn. Waterschap Rivierenland kreeg opdracht om de planvorming te regisseren.

De woningen en semi-agrarische bebouwing in het vennengebied maken de planvorming complex. Veel percelen worden als paardenweide gebruikt en rond het gebied liggen veel landbouwgronden. Het vennengebied wordt daarnaast intensief gebruikt door recreanten. Het herstellen van verdroogde natuur kan voor al deze partijen nadelige gevolgen hebben. Het waterschap had zich daarom ten doel gesteld een breed draagvlak voor het plan te realiseren in de streek.

Om tot een breed gedragen plan te komen, werd een stuurgroep opgericht met daarin vertegenwoordigers van provincie, waterschap, gemeenten, recreatieschap, LTO en Staatsbosbeheer. De stuurgroep fungeerde tijdens de planvorming als sparringpartner voor het projectteam, dat werd bijgestaan door Arcadis en Witteveen+Bos. Deze bureaus stelden voor het gebied een gedetailleerd, niet-stationair grondwatermodel op. Hierin zijn de bestaande grondwaterstanden en -stijghoogte in beeld gebracht, evenals de grondwaterstroming. Bij bestrijding van verdroging moeten immers in het voorjaar lage grondwaterstanden zover worden verhoogd dat natte begroeiingstypen meer kans krijgen. De vraag is dan hoe hoog en in welke samenstelling het water in de wortelzone komt.

Uitgangspunten

Voor een inschatting van de gewenste natuurtypen vormden de natuurdoelen uit het gebiedsplan 'Natuur en Landschap' van de provincie het uitgangspunt. De natuurtypen vragen om specifieke abiotische condities. Per natuurtype is een vertaling gemaakt naar de gewenste gemiddelde grondwaterstand in het voorjaar, de gemiddelde laagste grondwaterstand en de waterkwaliteit. Dit is gebeurd op basis van de gegevens in het

Alterra-bestand Synopsys, een onderdeel van het zogeheten Waternoodinstrumentarium. Duidelijk was dat het areaal vochtige heide en het areaal vochtige graslanden moeten worden vergroot. Door de vernattingsmaatregelen moet de grondwaterstand zo dicht mogelijk bij het optimum komen. Met het Waternoodinstrumentarium kan dan worden bepaald in hoeverre de gewenste natuurdoelen worden gehaald.

Maatregelenpakket

Voordat de scenario's werden opgesteld, zijn de gevolgen van de autonome ontwikkelingen in het waterbeheer bepaald. In dit geval het opzetten van het peil van de Maas en het Maaswaalkanaal met 30 centimeter. Daarna konden diverse maatregelen worden doorgerekend met het grondwatermodel en beoordeeld op de mate waarin de grondwaterstanden stijgen en natuurdoelen worden gehaald.

De volgende maatregelen zijn gekozen:

- peilverhoging in het Wijchens ven in het noorden van het gebied met 40 cm en het stopzetten van wateraanvoer (alleen nog

gebiedseigen water in het ven waardoor de peilen in de zomer zakken);

- stopzetten van waterafvoer in het landbouwgebied langs de A73;
- stopzetten van waterafvoer uit graslandpercelen langs het Wijchens ven;
- bouwvoor verwijderen in het landbouwgebied langs de A73;
- verbreding van een watergang aan de noordwestzijde en plaatsing van bodemdrempels;
- omvormen van 70 hectare bos naar heide;
- dempen van de interne afwateringsmidelen vanuit de vennen
- en het aflaggen van de bovengrond en opschonen van de vennen.

Hydrologische effecten

De maatregelen die in het natuurgebied zelf worden getroffen, hebben een relatief groot effect, vooral het kappen van bomen. Het effect van maatregelen in de omgeving van het vennengebied is relatief beperkt, doordat het vennengebied een eigen grondwaterregime kent.

Het positieve effect op de natuur komt tot uitdrukking in de mate waarin de gewenste

natuurdoelen worden gehaald. Op plekken met de doelstelling droge heide ontstaat een negatief effect: die plekken worden daarvoor te nat. Natte heide past hier beter. Vernatting moet ook daar positief worden gewaardeerd.

Schade door vernatting

Ander uitgangspunt van het project was dat er geen schade door vernatting mag ontstaan bij woningen en op landbouwgronden. Maar ondanks een beperkte uitstraling naar de omgeving van het natuurgebied zijn toch negatieve effecten te verwachten. Een aantal agrariërs bezit cultuurgrond in het gebied en veel percelen waar burgers wonen, zijn in gebruik als paardenweide. Vernatting heeft invloed op de agrarische opbrengst; het effect daarvan is met het instrument Waterlood berekend. Het grootste areaal met opbrengstreductie ligt op gronden die binnen de ecologische hoofdstructuur zijn aangewezen als nieuwe natuur en die in het maatregelenpakket zijn meegenomen als af te pluggen gronden. De overheid wil deze gronden aankopen. Overigens kan een agrariër ook zelf deze natuur realiseren door gebruik te maken van de subsidieregeling Natuurbeheer. Bij omwonenden is natschade te voorkomen door isolatiemaatregelen. In kelders en kruipruimtes van woningen kan immers grondwater binnendringen. Het waterschap maakt hierover afspraken met bewoners. Als ze desondanks toch schade ondervinden, kunnen ze een beroep doen op een compensatieregeling. Om natschade aan te tonen, is monitoring noodzakelijk. In het gebied zijn daarom peilbuizen geplaatst, die de grondwaterstanden continu registreren.

Om tot een breed gedragen plan te komen zijn belangengroepen bij het planproces betrokken. Gemeenten en de LTO werden intensief betrokken bij de planvorming door hun

In het project 'Herinrichting Peize' op de grens tussen Drenthe en Groningen wordt verbetering van de landbouwstructuur gecombineerd met de versnelde aanleg van natuurgebieden en het verkleinen van de kans op overstromingen. De waterberging wordt gerealiseerd in een omvangrijk gebied op de grens van beide provincies: het gebied Eelder- en Peizemaden (herinrichting Peize) en het gebied rondom het Leekstermeer (landinrichting Roden-Norg). Bij de realisering van dit aaneengesloten natuur- en waterbergingsgebied zijn Waterschap Noorderzijlvest en de provincies Drenthe en Groningen betrokken.

In 2005 is begonnen met de planvorming; de uitvoering van het project is in 2008 gestart en zal naar verwachting eind dit jaar of begin volgend jaar worden afgerond. In het Peizerdeel wordt 1.700 hectare natuur en ecologische hoofdstructuur ingericht, in combinatie met waterberging. Verder wordt een verbindingszone van 44 hectare aangelegd en de structuur van 3.700 hectare landbouwgebied verbeterd. Uiteindelijk moet het resulteren in één groot waterrijk natuurgebied. Twee slenken in het veen, die de Drenthse beken verbinden met het Leekstermeer, vormen de hoofdaders van het gebied. Aan weerszijden zullen rietmoerassen ontstaan die worden omzoomd door bos en hooiland op de hoger gelegen delen.

deelname in de stuurgroep. Voor bewoners, boeren en recreanten waren er informatiebijeenkomsten. Het kappen van bomen lag vooral gevoelig bij bewoners en recreanten, terwijl agrariërs twijfels hadden over de voorspellingen van het grondwatermodel. Ook zijn nadien nog (keukentafel)gesprekken gevoerd met de agrariërs.

Om aan de bezwaren tegemoet te komen, koos het waterschap voor het kappen van minder bos (70 ha) dan aanvankelijk was gepland en voor uitbreiding van het net van grondwaterpeilbuizen. Overigens bleek een groep bewoners niet vertegenwoordigd te zijn door de eerder geraadpleegde bewonersorganisaties, want in het najaar van 2009 ontstond onder deze bewoners alsnog weerstand tegen de plannen. Zij waren pas op de hoogte gebracht toen de planvorming al in de afrondende fase zat. Later heeft de projectleider van het waterschap nog met hen rond de tafel gezeten. Dat leidde ertoe dat zij uiteindelijk konden instemmen met het plan.

Conclusie

Er is een uitvoerbaar plan ontwikkeld voor herstel van de verdroogde natuur in het gebied van de Overasseltse vennen. Met een planvormingsperiode van vijf jaar een tijdrovend project. Dat heeft verschillende oorzaken. De effecten van peilverhoging van de Maas en het Maas-Waalkanaal en de effecten van de anti-verdrogingsmaatregelen moesten zorgvuldig in hun onderlinge samenhang worden beoordeeld. Het plan was gericht op natuurherstel, maar veel mensen zagen vooral de dreiging van natschade. De partijen in de stuurgroep wilden wisselgeld in de vorm van een kavelruilproject en volledige boscompensatie. Dit vergde extra tijd. Projecten voor verdrogingsbestrijding kunnen alleen rekenen op voldoende draagvlak als eventuele schade wordt gecompenseerd. Dat vraagt om een integrale aanpak, met oog voor de wensen van de betrokken partijen. Als deze al vroeg in het planvormingsproces worden onderkend, kan dat vertraging voorkomen.